

KEMAL ÖZER:

Yeni bir insan tipi üretmeyi amaçlıyorlar

RÖPORTAJ: YAHYA AYYILDIZ

Helal gıda sertifikası ve tüketici

DR. YAKUP GÜZEL



İGİAD Bülten

TÜRKİYE İKTİSADİ GİRİŞİM VE İŞ AHLAKI DERNEĞİ

YIL: 18 • SAYI: 49 • EYLÜL 2020



Hileli Gıda ve Helal Sertifikasyonu



TİAZ Düzenleme Kurulu online toplantıda buluştu



İGİAD yeni dernek merkezinde faaliyetlerine başladı

içindekiler





DOSYA HİLELİ GIDA VE HELAL SERTİFİKASYONU

Helal gıda sertifikası ve tüketici
DR. YAKUP GÜZEL 4

Türkiye'de helâl sertifikası ve sonuçları
DOÇ. DR. ÖZLEM TÜZÜNER 7

Kemal Özer: Yeni bir insan tipi üretmeyi amaçlıyorlar
RÖPORTAJ: YAHYA AYYILDIZ 12





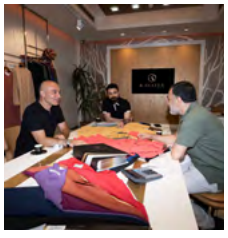
FAALİYETLER

Söyleşilerimiz ekran başında devam ediyor 18

Türkiye İş Ahlakı Zirvesi Düzenleme Kurulu üyeleri online toplantı ile bir araya geldi 26

İGİAD yeni dernek merkezinde faaliyetlerine başladı 26

İGİAD "Ticarethane" açıldı 27





ÜYELERİMİZDEN...

Hele de gardaş!.. : Ahmet Küçük / MEHMET AKTAŞ 28

Nasibin varsa taş satarak bile kazanabilirsin: İsmail Yanarateş / İZZET DEMİR 31

BASIN BÜLTENLERİ

'Yeni Normal'e geçince biz virüsü unuttuk, ama virüs bizi unutmadı 32

Türkiye'de **helâl sertifikası** ve sonuçları

DOÇ. DR. ÖZLEM TÜZÜNER
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ HUKUK FAKÜLTESİ MEDENİ HUKUK ANABİLİM DALI ÖĞRETİM ÜYESİ

Her ne kadar eleştirilere maruz kalsa da, ulusal ve uluslararası sempozyumlara konu edilen helâl sertifikası, iktisadî araçlardan biri olarak ithalat ve ihracatın baş köşesine yerleşmiştir. Kronolojik değerlendirme ışığında, helâl sertifikasının, ihracat hacmini genişletme misyonuna katkı sağlayan ekonomik araçlardan biri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

DÜNYADA en çok helâl sertifikası, beyaz et konusunda Brezilya, kırmızı et konusunda Yeni Zelanda tarafından verilir. Bu bilgiye dayalı olarak, 2009 yılında İstanbul Ticaret Odası, Türk üreticilere ihracat kapısının açılmasını helâl sertifikasına bağlamış, bu konuda özendirici tutum sergilemiştir. Gerçekten, helâl sertifikası, Müslüman tüketicilerin ağırlıklı olarak yaşadığı pazarlara girmek isteyen ihracatçılara yeni kapılar açabilecek potansiyeldedir. Helâl sertifikasının Türkiye Cumhuriyeti'nde popülerleşmesi, 2009 yılına denk düşmektedir. Öyleyse, bu sertifikanın 2009 yılından 2020 yılına değin Türkiye'deki ilerleyişi, kronolojik sıraya bağlı kalarak anlatılmalıdır ki, ihracat hacmini genişletme iddiası sorgulansın.

Malezya, Endonezya ve bazı Arap ülkelerinin ithalatta helâl sertifikası şartı getirmesi Türk tacirleri harekete geçirmiştir. Türkiye menşeli ürünlerin bu süreçten menfi etkilenmesini önlemek maksadıyla Gıda ve İhtiyaç Maddeleri Denetleme ve Sertifikalama Araştırmaları Derneği (GİMDES), 2009 yılının Nisan ayında, bu ülkelerden akreditasyon alarak, helâl sertifika verme açılımını gerçekleştirdi. Böylece, Türkiye merkezli üreticilerin ürünlerini bu ülkelere rahatlıkla ihraç etmesi imkânı doğmuştur. 2009 yılında, Türkiye'de, GİMDES önderliğinde, "Helâl Gıda 2. Uluslararası Konferansı" düzenlenmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti basınında, helâl sertifikasına eleştiriler de yöneltilmiştir. 2010 yılında, dünyanın yaklaşık üçte birinin Müslüman olduğuna ve iki trilyon dolarlık pastaya dikkat çekilerek, aslında tüm hesapların, Müslümanların helâl gıda sorununa çözüm üretmek değil, ranttan pay almak üzerine kurulu olduğu kaleme alınmıştır.

2011 yılında, "Helâl gıda sertifikası dolandırıcıların yeni kazanç kapısı oldu. Kendilerini yurtdışı firması gibi tanıtan çantacı sertifikacılar kapı kapı dolaşıp 5.000-Dolar tutarına belge veriyor. Bazıları ise dernek görünümünde ticarethane işletip, Türk Standartları Enstitüsü'nün (TSE) belgelerine çamur atıyor" haberi yayınlandı. Benzer şekilde, basında, helâl sertifikası dolandırıcılığına dikkat çekilerek Türk tacirlerin uyarılması sağlandı. Ayrıca, "Fransız, İtalyan, Belçika, Hollanda, Amerikan firmaları bu belgeyi çatır çatır üç günde alırken, Türk firmaları -gözünün üzerinde kaşın var- denilerek, aylarca, yıllarca bu belgeye sahip olamayarak, İslâm ülkelerindeki gıda pazarını kaybedecekler" serzenişine yer verildi. Diğer taraftan, "Neden insanların, helâl ve temiz gıda haklarından söz edilmiyor da, -şu kadar pazar payı var, bu kadar kazanç var- deniliyor" sorusu yöneltildi. Bu soruyu haklı gösterir şekilde,



yurt dışı menşeli *Arby's*, *Burger King*, *Haribo* ve *KFC* gibi büyük hazır/hızlı yiyecek firmaları helâl gıda sertifikası edinmiştir. Söz konusu yabancı firmaların helâl gıda sertifikasından yararlanması, tüketicinin millî hamburger büfelerine ve Türk bisküvi/şeker firmalarına meyletmesine ket vurmaktadır. Türkiye'nin A'dan Z'ye helâl sertifikalı ürünler satan Helâl Dünya Market adlı ilk marketi 2011 yılında açılmıştır. Bundan sonra, GİMDES tescil ettirdiği Helâl Dünya Market markasını girişimcilere kullandırmayı sürdürmüştür. Ayrıca, Kazakistan'ın başkenti Astana'da Türk yatırımcılar tarafından inşa edilen *Ramada Plaza Astana* Oteli, helâl sertifikası almayı başarmıştır.

2012 yılında, restoran sektöründe helâl *suşi* yer edindi. TSE, karides, kalamar ve Norveç somonu gibi gıdalara helâl sertifikası vermek suretiyle, sertifikalı *suşi* restoranları yarattı. Akabinde, "Şirketler Helâl Gıda Sertifikası İçin TSE Kuyruğunda" başlıklı haberden edinilen bilgilere göre, TSE ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nın koordine hâlde yürüttüğü helâl sertifika projesi popülarite kazandı. Buna karşılık, *Coca Cola*'nın TSE'ye yöneltiği helâl içecek başvurusu olumsuz sonuçlanmıştır. Yine 2012 yılında, Güney Marmara Kalkınma Ajansı (GMKA) tarafından bölgesel çapta helâl gıda sempozyumu düzenlenmiştir. İhracat için Helâl Sertifikalama Sempozyumu, Türkiye/Güney Marmara bölgesinde bulunan üreticilere sertifika alarak ihracat oranlarını artırmaları konusunda çağrı olanağı sağlamıştır. GMKA genel sekreteri, helâl gıda konusunda Türkiye'nin dünyada neredeyse yaya kaldığını ifade etmiştir. Ayrıca, GMKA uzmanlarının helâl ürün pazarıyla ilgili hazırladığı rapordan çarpıcı bilgiler aktarmıştır: "Dünya helâl gıda pazarı bir trilyon dolara yaklaştı; Amerika Birleşik Devletleri'nden (ABD) Çin'e, İsviçre'den Güney Afrika'ya kadar birçok ülkede helâl sertifikası veren kuruluşlar vardır; Müslüman tüketicilere hitap eden helâl sertifikalı gıdaların yüzde 80'i gayrimüslimler tarafından üretilmektedir; ABD'nin on iki eyaletinde helâl gıda kanunu çıkarılmıştır; dünyada helâl gıda logosunun kullanımında kısıtlama olan tek ülke de Türkiye'dir". Özellikle tavukçuluk sektöründe, helâl sertifikasının hukukî anlamda haksız rekabete sebep olduğu; aynı şartlarda kesim ve üretim yapan firmalardan biri sertifika alınca, diğer firmaların ötekileştiği ve tüketici nezdinde haram algılandığı eleştirisi getirildi. Hatta aynı çalışmada, "önceden ihracat için müftülüklerden veya Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'ndan alınan helâl belgesi yeterli olurken artık firmalar haksız rekabetle karşı karşıya kalmamak için helâl gıda sertifikası almak durumunda kalıyor" şeklinde ekonomik zorlamaya işaret edildi. Son olarak, İslam Ülkeleri Standardizasyon ve Metroloji Enstitüsü (*The Standards and Metrology Institute for the Islamic Countries* - SMIIC), 2012 forumunu Antalya'da gerçekleştirmiştir. Forumun açılışında, TSE ve SMIIC Yönetim Kurulu başkanları konuşma yapmıştır.

Türkiye'de 2013 yılından itibaren helâl turizme ilgi oluşmaya başlamıştır. Müslümanlara hitap eden turizm hareketinde, satılan ürünlerin helâl şartlara uyup uymadığı, kadın-erkek spor, havuz ve hamam alanlarının ayrılması, alkol servis edilmemesi ve rahatça namaz kılma imkânı sunulması gibi kıstaslar bulunmaktadır. İşte 2013 yılı başında, Türkiye'de ilk defa bir turizm kuruluşu helâl sertifikası edinmiştir. 2013 yılı sadece turizm değil, lojistik sektörü ile bebek bakım ürünleri ve pizza üreticilerine de bu sertifikanın yayılmasını sağladı. *Natifa Baby* Türkiye'de ilk defa helâl sertifikalı bebek bakım ürünleri piyasaya sürmüştür. *Netlog* firması lojistik sektöründe ilk helâl sertifikasını edinmiştir. Ayrıca, *Dominos*, kendine münhasır helâl sertifikası sunmasa da, tedarikçilerinin



güncel tarihli helâl sertifikalarını *web* sitesinde paylaşmaktadır. Aynı sene, İstanbul'da, Helâl ve Sağlıklı Ürünler Fuarı düzenlenmiştir. Fuar kapsamında 4. Uluslararası Helâl ve Sağlıklı Ürünler Konferansı gerçekleştirilmekle, helâl sertifikalı ürün tüketimi konusunda tüketicilerin bilinçlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu fuara, Dünya Helâl Konseyi (*World Halal Council* - WHC) yanı sıra GİMDES de katkı vermiştir. Akabinde, Türkiye Kırmızı Et Üreticileri Birliği Başkanı, helâl sertifikasına yönelik eleştirilerde bulundu. "Ülkemizde helâl et sertifikasıyla satış yapmak dini istismar etmektir. Burada belli başlı on beş firma helâl kesim sertifikasını almış durumda. Bu firmalar yurt dışına ihraç noktasında sertifika almalı. Fakat ülke içinde sattıkları ürünlere bu sertifikaları yapıştırmaları yanlış" şeklinde beyanları 2013 yılının haberlerine yansımıştır. "Kırmızı Biberli Domuz Kafası" yazan kutunun helâl sertifikalı olarak Çin'de satılması bu ülkede yaşayan Müslüman tüketicileri ayağa kaldırmıştır. Olayın Türkiye'ye yansıması, "Türkiye'deki helâl sertifikalarındaki durum Çin'deki kadar kötü olmasa da helâl yiyecek pazarının iyi denetlenebildiği de söylenemez" cümlesiyle aktarılmıştır. 2013 yılında, nihayet, Türkiye sathında dağıtımı olan Yeni Akit isimli gazetenin her hafta yayınladığı helâl gıda sayfası kırkıncı haftasına ulaşmıştır.

2014 yılına gelindiğinde, baldan çiğ köfteye, çikolatadan et-süt ürünlerine, hatta kozmetik malzemeleri ve un da dâhil pek çok ürün ve hizmet hakkında helâl sertifikası edinen yüzlerce firma, sertifika veren kuruluşların *web* sitelerinde yayınlanmaktadır. Dahası, sanal ortamda, sertifikasını yenilemeyenler ve sertifikası iptal edilenler de ilân edilmektedir. Yalnız hâlâ ana helâl gıda ihraççıları, çoğunlukla gayrimüslimlerin yaşadığı ülkelerdir. Meselâ 2014 yılında helâl et pazarında, lider Brezilya'dır. ABD, Çin ve Tayland da helâl pazarının önderleri arasındadır. 2014 yılında ayrıca, Türkiye basınında şu tespitlere yer verilmiştir: "Kanatlı ve kırmızı et sektörlerinde helâl kesimde sıkıntıların devam ettiği; iki muadil ürün varsa genelde güvenilir kuruluşlardan helâl sertifikalı olanların tercih edilmesi gerektiği; helâl gıda sistemi, işletmeleri,

2009 ve 2020 yılları arasındaki on bir yıllık analiz, Türkiye'de helâl sertifikasının ekonomik, sosyolojik ve hukukî anlamda her an gündemde olduğunu gözler önüne sermektedir. Söz konusu kronolojik analiz, helâl sertifikasına yöneltilen eleştirilerin gün geçtikçe yumuşamadığını, eleştirilerin her nasılsa aynı yoğunlukta varlığını koruduğunu ispat etmektedir.

satın alma ve üretim prosedürlerini değiştirmeye ve ilâve prosedürler uygulamaya zorladığı...".

2014 yılında, küresel helâl gıda pazarının %13'ünün riskli olduğu Türkiye'de kaleme alınmıştır. Taylandlı biyokimya ve biyotıp uzmanı, dünyanın en etkili beş yüz Müslümanı listesine de giren Doç. Dr. *Winai Dahlan* 1995 yılında, *Chulalongkorn* Üniversitesi'nde Helâl Bilim Merkezi (*Halal Science Center*) kurmuştur. Tayland'ın helâl sektörünün beşinci büyük ihraççısı olmasında, değerli akademisyen *Dahlan* tarafından kurulan helâl bilim merkezinin büyük katkısı vardır. İşte Sayın *Dahlan* ile yapılan röportajda, Tayland tarafından, "Türkiye'de helâl ürün hassasiyetinin oluştuğunun görüldüğü; helâl gıda eğitimi verilen kurumlara Türkiye'den de kursiyerlerin geldiği" dile getirilmiştir.

2014 yılı boyunca, Türkiye'deki turizm kuruluşlarının helâl sertifikasına meylettiği göze çarpmıştır. Bu arada, gıda ve kozmetik ürünlerine, sporcu gıdaları da eklendi. Türkiye'nin sporcu beslenme ürünleri markası *Hardline Nutrition*, spor gıdası sektöründeki ilk helâl gıda sertifikasını edinmiştir. Diğer taraftan, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi (KMÜ), helâl gıda konulu bir konferansa ev sahipliği yapmıştır. Bu konferansta, üç semavi dinde de helâl ve haram gıdalar bulunduğu; helâl gıda sertifikası bazında Musevilere ait *koşer* gıda sertifikasının yaygın olduğu; İslâm dinine en uygun standardizasyon olarak SMIIC kuruluşunun esas alınması gerektiği belirtilmiştir. Nihayet 2014 yılında, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde, Hukukî Açıdan Helâl ve Sağlıklı Gıda Uluslararası Sempozyumu ikinci kez düzenlendi. Bu çerçevede, "Hukukî Açıdan Helâl ve Sağlıklı Gıda Konusunda Hukukçular İlk Kez Bir Araya Geldi!" başlıklı bildiri metni yayınlanmıştır.

2015 yılında, Sakarya Üniversitesi'nde Uluslararası Helâl Ürün Ekonomisi Sempozyumu gerçekleştirilmiştir. Aynı yıl, TSE, 2011 yılından bu yana sunduğu helâl sertifika hizmetini, 2015 yılında yayınladığı bir katalogla tanıtmıştır. 2015 senesinde, GİMDES gıda gönüllüleri hareketi kapsamında, temel helâl gıda eğitimi programının ikincisi düzenlenmiştir. 2016 yılında, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi'nde GİMDES helâl lokma semineri düzenlenmiştir. Aynı yılın Temmuz ayında, helâl sertifikası veren ve terör örgütüyle bağlantılı



olan Güvenilir Gıda Vakfı'yla irtibatı dolayısıyla TSE'de çalışan seksen kişinin üst düzey FETÖ yöneticisi olma şüphesiyle göz altına alındığı haber yapılmıştır. 2016 yılının sonunda, Türkiye'nin ilk helâl kozmetik belgesi, sahibine takdim edilmiştir.

2017 yılında Helâl Akreditasyon Kurumu'nun (HAK) kurulacağı açıklanmıştır. Bu müjdeli habere rağmen, helâl sertifikasının ticarette iflâs endişesi yarattığı da iddia edilmiştir. Aynı yıl, SMIIC ve İslâmî Ticareti Geliştirme Merkezi (ICDT) iş birliğiyle düzenlenen 5. İslâm İşbirliği Teşkilatı (İİT) Helâl Fuarı ve Dünya Helâl Zirvesi'nin üçüncü gününde "Helâl Bilincinde STK'ların Önemi" başlıklı oturum ilgi görmüştür. 2018 yılında ise Kastamonu, Çankırı, Sinop bölgesinde yapılan araştırmada, KOBİ'lerin %39,8'sinin helâl gıda sertifikasına sahip oldukları; %96,8'nin



üretim süreçlerinde İslâmî kurallara uydukları; buna karşılık, %1,2'sinin bu kuralları tatbik etmedikleri tespit edilmiştir. 2018 senesinde, söz konusu sertifikaların güvenilirliği yeniden test edilmiş ve kuruluşların "standartlarını tamamen bağımsız İslâm akaidine bağlı bilim ve fıkıh kurullarının kararları ile oluşturması" gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Nihayet, WHC 16. olağan Genel Kurulunu Ekim ayında İstanbul'da gerçekleştirdi. Bu zirveye Endonezya, Malezya ve Rusya'dan yetkililer katılmıştır.

2019 yılında Helâl Akreditasyon Kurumu'na eleştiri yöneltilmekle, "helâl sertifikası vermek ve ihracatı kolaylaştırmak için kurulan ve bir buçuk yılda 15,6 milyon lira bütçe verilen HAK, hiçbir akreditasyon yapmadı" şeklinde haber yapılmıştır. Buna karşılık, dünyada ilk helâl akreditasyon sertifikasının TSE'ye teslim edildiği HAK lehine yapılan haberler arasında yer almıştır. 2019 yılında helâl sertifikasına yöneltilen eleştiriler hâlâ revaçtadır. Öyle ki, "Daha düne kadar helâl olmayan et ticareti yapan gayrimüslimler helâl sertifikalandırma acentesi kurmuş, entegrasyon ve dinler arası çalışmalar yapan ve aralarında ilahiyatçı bulunmayan dernekler de helal sertifikalandırma acenteleri kurarak sertifika vermişlerdir" şeklindeki kritik, bir dergide yayınlanmıştır.

2020 yılına gelindiğinde, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) tarafından yapılan duyuruya göre, helâl gıda standardı temel eğitimleri sürdürülmektedir. 2020 yılında, çevrimiçi gerçekleşen eğitimden, helâl belgelendirme konusunda bilgisini artırmak isteyen üretim ve hizmet sektörü profesyonelleri yararlanmaktadır. 2020 yılında, 2012 yılından bu yana helâl politikasını sürdürdüğünü iddia eden Torku, helâl gıda politikasını *web* sitesinde açıklamaktadır.

2009 ve 2020 yılları arasındaki on bir yıllık analiz, Türkiye'de helâl sertifikasının ekonomik, sosyolojik ve hukukî anlamda her an gündemde olduğunu gözler önüne sermektedir. Gerçek şu ki, her ne kadar eleştirilere maruz kalsa da, ulusal ve uluslararası sempozyumlara konu edilen helâl sertifikası, iktisadî araçlardan biri olarak ithalat ve ihracatın baş köşesine yerleşmiştir. Söz konusu kronolojik analiz, helâl sertifikasına yöneltilen eleştirilerin gün geçtikçe yumuşamadığını, eleştirilerin her nasılsa aynı yoğunlukta varlığını koruduğunu ispat etmektedir. Türkiye'de helâl gıda temel eğitimlerine önem verilmektedir. Gıda ve turizm sektörlerinin profesyonelleri söz konusu eğitimlerden yararlanmaktadır. Yine, bu çalışma sayesinde, Türkiye Cumhuriyeti'nin, uluslararası İslâm otoritelerinin zirvelerine defalarca ev sahipliği yaptığı ortaya koyulmuştur. Kronolojik değerlendirme ışığında, helâl sertifikasının, ihracat hacmini genişletme misyonuna katkı sağlayan ekonomik araçlardan biri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

* İşbu makale, "Tüzüner Özlem, Helâl Sertifikasının Türk Medenî Hukuku Yönünden Değerlendirilmesi, 4. Tüketici Hukuku Sempozyumu Sektörel Bazda Tüketici Hukuku ve Uygulamaları, Düzenleyenler: Tokbaş Hakan-Üçışık Fehim, Bilge Yayınevi, Ankara, 2015/Nisan, Sayfa: 378-401, ISBN: 9786051680514" künyeli yayımlanmış tebliğin bir bölümünün 2020 yılına uyarlanması ve güncellenmesidir.